

قَالَ جَاهِلٌ قَرَنِي
وَرَأَيْتُ لِرَجُلٍ هَمًّا
كَبِيرًا

کتابخانه قادرانچه‌ها قرآنی روایت‌ها از چهره‌ها

سرشناسه: حاجی رجبعلی: کاظم؛ ۱۳۵۹-
عنوان و نام پدیدآور: قلمی از چهره‌های قرآن: روایت قرآن از چهره‌های کربلا
نویسنده کاظم حاجی رجبعلی؛ آبرای مجمع مدارس دانشجویی قرآن و عترت علیه‌السلام
دانشگاه تهران، اداره کل فرهنگی و اجتماعی دانشگاه تهران.
مشخصات نشر: تهران: نشر قرآن و اهل بیت نبوت (ع)، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۸۸ ص: مصور.

فروتنست... مجموعه کتب عمومی حوزه قرآن و امام.
۹۷۸-۶۰۰-۷۲۱۸-۷۸-۵: ۳۱۰

وضعیه فهرست‌نویسی: فیا

عناوین دیگر: روایت قرآن از چهره‌های کربلا.

موضوع: حسن بن علی (ع)؛ امام سوم؛ ۴-۶۱ هجری - اصحاب

موضوع: کربلا

شناسه افزوده: دانشگاه تهران: مجمع مدارس دانشجویی قرآن و عترت علیه‌السلام

شناسه افزوده: دانشگاه تهران: اداره کل امور فرهنگی و اجتماعی

رده‌بندی کنگر: ۱۳۹۴، ۲/۲۲۲ B

رده‌بندی دیویی: ۳۷

شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۴۸۵۹

نویسنده: کاظم حاجی رجبعلی

گرافیک: علیرضا حصارکی

ناظر چاپ: محمدرضا کبودانی

ناشر: انتشارات قرآن و اهل بیت نبوت (ع)

نوبت و تاریخ چاپ: اول ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۱۸-۷۸-۵

قیمت: ۱۲۰,۰۰۰ ریال

مجمع مدارس دانشجویی قرآن و عترت علیه‌السلام

نشر قرآن و اهل بیت نبوت

فهرست

۹	مقدمه
۱۵	مسلم بن عقیل ^(۱)
۲۳	ربیع بن رباح ^(۲)
۳۱	سید بن مظاہر ^(۳)
۳۷	علی اکبر ^(۴)
۴۷	اسم بن حسن ^(۵)
۵۳	عباس بن علی ^(۶)
۵	علی اصغر ^(۷)
۶۷	عبدالله بن حسن ^(۸)
۷۳	حسین بن علی
	قرینه سازی برای ترسیم
	چهره حسین ^(۹)
۸۱	در زیارت وارث

مقدمه

قابلی از چهره‌های قرآنی، عنوان مجموعه کتاب‌هاست که در آن به زبان ساده، به موضوع شناخت شخصیت‌ها، با رویکرد ادبی و دایره‌داخته شده است. منظور از رویکرد تدبیری، مراجعه روشمند به قرآن، برای رسیدن به پاسخ مناسب جهت برطرف شدن نیازهای انسان است. رویکرد تدبیری به حیرت‌انگیز و شخصیت‌های موجود در داستان‌های قرآنی، می‌تواند هم پاسخگوی نیاز عموم مخاطبان و هم برطرف‌کننده نیاز بخش تخصصی آنها از جمله اصحاب هنر، ادبیات و رسانه باشد.

این موضوع، ممکن است دو رویکرد کلی در ذهن تداعی بکند؛ یکی، رویکرد تجسمی و دیگری، رویکرد نمایشی. مصادیق رویکرد اول در نقاشی و عکاسی و غیر آن با مضمون چهره انسان است؛ و مصادیق رویکرد دوم نیز

در بخش مهمی از فیلمنامه یا نمایشنامه نویسی، و متمرکز بر ثبت حالاتی از انسان ها و نقش ها است که گویای صفات، شاکله یا شخصیت آنها باشد. مورد اخیر را بیشتر به عنوان شخصیت پردازی می شناسیم؛ که رکن اصلی هر قصه است. هر دو رویکرد یاد شده در دو چیز اشتراک دارند، یکی موضوع شان که انسان است و دوم، جهت معنایی که از دریچه علایم و حالات ظاهری انسان و دقت و تأکید بر آن تصویر می شود.

ذکر این نکته مهم است که حقایق بسیاری وجود دارند که جز با بهره گیری از این روش و حالات او قابل توصیف و تجسم نیستند. مثل محبت، رضایت، سود یا خسارت و... ما همین دیگر از این قبیل.

نداشتن عکاس، پتھر پرداز، نمایشنامه و فیلمنامه نویس، همگی به دنبال تصویر کردن معنا و حقیقت هستند که به خاطر آن ایجاد طرح و اثر خود را اراده کرده اند؛ پس اصل ماجرا تصویر کردن معنا و روحی از معناست.

بر اساس آنچه گفتیم، این اثر سعی شده است از جایگاه و حیاتی قرآن که آن را به تبیان کل شیء تبدیل کرده، بهره جسته و شرح کوچکی بر نحوه ترسیم ساحت های یاد شده از طریق قرآن باشد. برای این منظور نیازمند مراحل مهم هستیم؛ مرحله ای که ابتدای کار را به عرصه سوره های قرآن می کشاند و بعد از آن یک ایده تجسمی می سازد و تحلیل یک شخصیت را به بستر هنر وارد می کند.

حال ممکن است این سؤال به ذهن متبادر شود که چرا به قرآن درباره چهره های عاشورا سخن گفته باشد، در حالی که به ظاهر نامی از آن (حتی نام حسین بن علی (ع)) در قرآن نیامده است؟ در پاسخ این پرسش، توضیحات پیش رو راهگشاست؛ برای جماعت زن و مردی که قرآن، تار و پود حیاتشان را می ساخت، به راحتی می توان دو خط سیر مرتبط از زندگی را ترسیم کرد:

اول، خطی از بیرون که شامل تمام اتفاقات قابل مشاهده‌ای است که دیگران می‌توانند ببینند و دوم، خطی از درون که ظاهر آید نمی‌شود، اما همواره مثل جو و اتمسفری بر اتفاقات بیرونی آنها حاکم بوده و ایشان را احاطه کرده است. گاهی، بخشی از محتوای درون در قالب کلمات قرآن، به وضوح و با اشاره مستقیم خودنمایی می‌کند و گاهی نیز، به شرط انس با قرآن، می‌توان حالات و رفتارهای آشنایی را متوجه شد که دقیقاً انسان را به آیات و سوره‌ها یا ترکیبی از آنها دلالت می‌دهد.

با این معیار، تجربه‌ای قرآنی تنها به کسانی که نامشان در قرآن، به لفظ آمده باشد، محدود نمی‌شود؛ بلکه همه چهره‌های عالم را به گونه‌ای می‌توان در این کتاب دید. در این کتاب، و به زبان مثل، قرآن هم، کتاب مقتل و روایتگری از کربلاست؛ کربلا، از زبان مردانی که اکثر آنها از انبیا و نیکان و خوبان هستند. شخصیت‌هایی که به مثابه مثل گلستانی هستند که واسطه و مایه اولیه ترسیم چهره‌های دیگرمانند چهره‌های کربلا محسوب می‌شوند. با این تعبیر، چهره‌های کربلا در نسبت با مثل این گلستان، به مثابه نحل یا زنبور عسل محسوب می‌شوند. کسانی که از شهد این چهره‌ها، معارف، آموزه‌ها و گرده وجود آنها، عسل می‌آفرینند.

در برخی روایات، اشاره شده که مثل ما اهل بیت (ع) مانند مثل است. است. با این تعبیر، نسبت و رابطه کربلا با قرآن، رابطه‌ای است شبیه به میان کندویی از نحل‌های خدا و گلستانی از قرآن و شخصیت‌هایی که در آن وجود دارد.

با منطق یاد شده، رجوع به هر تاریخ و مقتلی برای ترسیم چهره‌های عاشورایی، صرفاً ترسیم یک حالت یا رویداد از حیث بیرونی و فارغ از جو و اتمسفر آن است. در حالی که کربلا روایتی از درون نیز دارد؛ روایتی که حتی

می‌توان با علم ظنی، آن را نزدیک‌تر و بهتر دریافت. با این توضیح، کربلا مقتلی به نام مقتل قرآن دارد و در روایت پیش رو سعی شده، متن روایتگر، قرآن باشد. با محوریت سیری که بیان شد، در این نوشتار، که بخشی از یک مجموعه چند بخشی با عنوان چهره‌های قرآنی است، ^۱ که چهره عاشورایی شامل امام حسین (ع)، جناب مسلم (ع)، جناب حبیب بن مظاهر (ع)، حضرت علی اکبر (ع)، حضرت قاسم (ع)، حضرت قمر بنی هاشم (ع)، حضرت علی اصغر (ع) و ت ع الله بن حسن (ع) چنانکه قبلاً هم اشاره شد، در سه مرحله مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

مرحله اول، نقطه شروع در ترسیم شخصیت است که شامل انتخاب و توضیح یک شاخه، نکته تاریخی مشهور در مورد آن شخصیت می‌شود. مرحله دوم، با عنوان بوم آت، به بررسی آیات یا سوره‌هایی می‌پردازد که می‌تواند نکته انتخاب شد در مرحله قبل را در بستر قرآن، تحلیل نماید. بوم آیات بیانی تشبیهی است که به وسیله آن به گذشته است انتقال یک نکته تاریخی به بستر تدبری سوره‌ها را در نزد هنرمند، همچون انتقال یک ایده تصویری بر صفحه بوم نقاشی برای پرداخت و ظاهر کردن بهتر ماهیم و جزئیات آن بشناساند. مرحله سوم نیز با عنوان قابی از چهره شخصیت مذکور، شامل جمع‌بندی نکات قبل و پاسخ به نیازی است که با معرفی چهره، حاصل می‌شود. ضمن اینکه در این مسیر سعی شده است علاوه بر معرفی چهره، تلویحاً نحوه تحقیق بر روی آن نیز نشان داده شود. گفته شد برای تبیین هر چهره، نقطه شروعی وجود دارد که در واقع این نقطه شروع، نقل مختصر و حسی از یک علامت یا بروزی است که از تاریخ و مشهورات به دست آمده است. این نقطه شروع، در حقیقت انتخاب آن اثر و نشانه ظاهری از صحنه‌ای است که به نظر نویسنده می‌توانسته ما را به بستری از آیات یا سوره‌های قرآن دلالت دهد و

قطعا این امر به معنای آن نیست که این زاویه دیدها، تنها نقطه شروع برای ورود به قرآن درباره شخصیت‌های مورد نظر هستند؛ بلکه صحنه‌های دیگر و در نتیجه آیات دیگر برای این مضامین و سایر مضامین مشابه می‌توانند همواره مورد استفاده قرار گرفته و به فهم‌ها و بهره‌های دیگری برای هر صاحب‌وفیق منجر بشوند.

اما آنچه است سالها در همه این نقاط و زاویه دیدها مشترک است، خط سیر آنها از شروع تا ترسیم چهره از طریق قرآن است یعنی سیری از: اول، نقطه شروع از یک روایت؛ دوم، احوال آن به بوم و صفحه‌ای از آیات و سوره‌های قرآن؛ و سوم، قابی از یک چهره تابان در باطن و منظر مخاطب.

گفتنی است در اثر روش و نظام بخشیدن به فصول مربوط به چهره‌ها، از عناوین و اصطلاحات مربوط به هنرهای تجسمی نیز، به منظور نوعی استعاره و کنایه استفاده شده است؛ صحنه‌حاتی نظیر تمام‌قد، عمق میدان، جانمایی، تضاد و هماهنگی، نشانه‌کانونی، پرتو شیرین، نمای نزدیک، سفیدخوانی و نهایتاً ترکیب‌بندی؛ که همه آنها از معنایی با نوع رویکرد به چهره مورد نظر داشته‌اند. البته نقاشی‌های موحررت در کتاب به هیچ وجه انعکاس دهنده طرح مسأله‌ای که در متن شد، یعنی نسبت یافتن تحلیلی قرآنی از یک شخصیت با تصویرسازی مناسب آن، نیستند؛ علت این روشن است اجرای هر تصویر برای هر چهره پروژه‌ای بزرگ در حدیک پایانه همه هنری است که ان شاءالله در آینده به وقوع خواهد پیوست.

در پایان لازم است از سرکار خانم نفیسه لشکری و دوستان همکارشان که مجدداً پیگیر ضبط مطالب این نوشتار جهت تهیه برنامه‌ای رادیویی بودند، تشکر کنم؛ زیرا مطالب این نوشتار ابتدا به قصد تهیه برنامه رادیویی تنظیم شده و سپس صورت کتاب به خود گرفت. همچنین بر خود واجب می‌دانم از سرکار

خانم مریم احمد نژاد نیز که در پیاده کردن فایل های صوتی زحمات بسیاری را
متحمل شدند و علاوه بر آن در شناخت ذائقه مخاطبان نیز مشورت های خوبی
ارایه کردند، کمال تشکر را داشته باشم. هم چنین از دو برادر عزیزم آقایان صادق
جمالی و هانی چیت چیان بابت نظرات خویشان صمیمانه تشکر می کنم. از
خداوند متعال برای همه این بزرگواران توفیقات پیوسته و اجر غیرممنون را
مسألت می نمایم. امید است این کمترین پیش کش، مقبول زینب کبری (س)
در رضایت ذات باری تعالی قرار گیرد.

www.ketab.ir